

MISTÄ VASTAUS KULUTUKSEN KASVUUN?

Alkoholinkulutus on kasvussa sekä tilastoidun että tilastoimattoman kulutuksen osalta. Tämän vuoden yhdeksän ensimmäisen kuukauden aikana alkoholijuomia myytiin 100-prosenttisenä alkoholina laskettuna 1,8 prosenttia enemmän kuin vastaavana aikana viime vuonna. Kaikkien muiden juomien paitsi oluiden myynti kasvoi. Oluen myynnin laskun selittää pääosin oluen tuonnin raju kasvu. Suomen Gallupin tutkimuksen mukaan yksityisten kansalaisten maahan tuoman oluen määrä on tänä vuonna kolminkertaistunut.

Tilastoimaton alkoholinkulutus on mitä ilmeisimmin kasvanut tilastoitua kulutusta enemmän. Syynä tähän on tuontirajoitusten tuntuva väljentyminen kuluvan vuoden alussa. Sen lisäksi, että verottoman alkoholin sallitut tuontimäärät kasvoivat huomattavasti, ulkomaanmatkan kestoa koskeva aikarajoitus poistettiin alkuvuodesta. Tuntuvan hintaeron vuoksi on alkoholijuomien tuonti etenkin Virosta ja Venäjältä kasvanut rajusti, joskin itärajalta toteutetut käyntimääriä koskevat rajoitukset ovat hillinneet sitä hieman. Huomattavien maahan laittomasti tuotujen alkoholierien joutuminen viranomaisten käsiin antaa aihetta arvioida, että myös alkoholijuomien salakuljetus jälleenmyyntiä varten on lisääntynyt.

Alkoholinkulutusta kasvattavat useat samaan suuntaan vaikuttavat tekijät, ei vähiten maamme alkoholijärjestelmän perusteellinen muutos uuden alkoholilain myötä.

Jo tähänkin saakka erityisesti kaupungeissa ja muissa taajamissa asuvien on ollut varsin yksinkertaista hankkia alkoholijuomia, eritoten keskiolutta. Erityisesti kuluvan vuoden aikana juomien saatavuus on entisestään helpottunut. Ravintoloiden ja keskiolutkahviloiden määrä on lisääntynyt, ja monet aikaisemmin vain keskiolutta anniskelleet paikat ovat saaneet laajemmat oikeudet. Lisäksi siiderit ja kevytviinit ovat tulleet keskioluen rinnalle sekä vähittäismyyntiin että kahviloihin. Alle 4,7-prosenttisten alkoholijuomien myyntioikeuden saaneet kioskit ja huoltoasemat ovat osaltaan kasvattaneet tarjontaa. Ravintoloiden aukioloajat ovat viime vuosina väljentyneet niin, että yhä useammat ravintolat ovat avoinna kello kahteen yöllä tai erikoisluvalla vielä tunnin tai kaksi pitempään. Myös Alko pitää joinakin viikonpäivinä myymälöitään avoinna aikaisempaa myöhempään.

Käsitys siitä, että alkoholijuomien nauttiminen ravintolassa tapahtuu valvotuissa oloissa ja on sen vuoksi hillitympää, ei välttämättä aina pidä paikkaansa. Kilpailun kiristyminen houkuttelee jatkamaan tarjoilua asiakkaille, joille lain mukaan ei enää saisi myydä alkoholia. Lisäksi alalle on tullut uusia yrittäjiä, varsinkin keskiolutkahviloiden pitäjiä, joiden kokemus saattaa olla hyvinkin puutteellinen. Ravintoloiden ja keskiolutkahviloiden ulkopuolinen valvonta on tosiasiaa romahtanut. Ensin luovuttiin kunnallisista alkoholitarkastajista, ja uuden lain myötä Alko ei enää valvo ravintoloiden toimintaa. Vastuu valvonnasta

on sosiaali- ja terveysministeriön alaisella tuotevalvontakeskuksella ja lääninhallituksilla, mutta niiden voimavarat ovat täysin riittämättömät. Ravintolat puolestaan ovat kustannussyistä supistaneet henkilökuntansa minimiin, jolloin henkilökunnan mahdollisuudet valvoa järjestystä ja huolehtia anniskelun hoitamisesta lain edellyttämällä tavalla ovat heikentyneet.

Säätäessään uuden alkoholilain eduskunta väljensi olennaisesti alkoholijuomien mainontaa koskevia säännöksiä. Säännösten noudattamisen valvonta on niiden tulkinnanvaraisuuden vuoksi varsin vaikea tehtävä. Selvästi on nähtävissä, että eräät alkoholielinkeinon piirissä toimivat yrittäjät tietoisesti kokeilevat lainsäädännön rajoja ja pyrkivät vakiinnuttamaan käytännön mainonnassa mahdollisimman laajaksi. Viranomaiset ovat joutuneet puuttumaan ylilyönteihin ja selviin säännösten rikkomuksiin, mutta mitä ilmeisimmin huomattava osa tällaisista tapauksista ei koskaan tule heidän tietoonsa. Alkoholimainonnan väljentyminen luo uusia mahdollisuuksia mm. urheilun sponsorointiin, johon panimot jo vuosia ovat osallistuneet ykkösoluellaan. Kaikki tämä luo osaltaan alkoholin käyttöä suosivaa ilmapölyä.

Alkoholijuomien nauttiminen yleisellä paikalla ei uuden alkoholilain mukaan enää ole kiellettyä. Juhlapäivinä, kuten uutenavuotena, vappuna tai juhannuksena, viranomaiset ovat tähänkin mennessä katsoneet sitä läpi sormiensa. Kiellon kumoamisella on perustensa. Se on kuitenkin aiheuttanut mm. kaupunkien keskustoissa ongelmia ja häiriöitä, joihin viranomaisten olisi voitava ja tulisi puuttua.

Eri tahot ovat ilmaisseet huolestumistaan edellä kuvatuista ilmiöistä, kukin omasta näkökulmastaan. Ravintolayrittäjät esittävät, että ravintolat voisivat myydä asiakkailleen mukaan alle 4,7-prosenttisia alkoholijuomia, ja perustelevat sitä mm. palvelulla ja kilpailutekijöillä. Panimot vaativat oluen verotuksen alentamista, jotta kotimaassa myyty olut pystyisi paremmin kilpailemaan lähinaapureista tuotavan halvan – usein suomalaisen – oluen kanssa. Alkon liikeväen liitto puolestaan vaatii, että verottoman alkoholin tuonnille määrätään uudelleen ns. 24 tunnin rajoitus ja että alkoholiveroa alennetaan asteittain Suomessa myytävien alkoholijuomien kilpailukyvyt turvaamiseksi.

Kaikki nämä vaatimukset ovat luonteeltaan alkoholinkulutusta lisääviä. Ne joko laskevat alkoholin hintaa tai parantavat alkoholin saatavuutta. Viinaralli itärajalla osoittaa, että alkoholin hinta on edelleen olennainen kulutukseen vaikuttava tekijä. Alkoholiveron niin tuntuva alentaminen, että sillä vaikutettaisiin olennaisesti halvan alkoholin tuontiin, kasvattaisi kulutusta ja sitä kautta myös alkoholihaittoja sekä aiheuttaisi huomattavan verotulojen menetyksen, joka olisi korvattava muilla veroilla. Ravintolasta asiakkaille mukaan myytävät juomat eivät suinkaan menisi ensisijaisesti pizzapalan painikkeeksi, vaan niitä ostettaisiin jatkoja varten.

Alkoholinkulutuksen kasvusta ei ainakaan julkisuudessa kanneta kovin näkyvää huolta. Alkon myymäläväki tosin vaatii nopeita toimia kulutuksen kasvun hillitsemiseksi, kaiketi huomaamatta vaatimustensa ristiriitaisuutta. Poliittisten päättäjien, sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien viranomaisten, lääkäreiden sekä raittius- ja elämäntapajärjestöjen soisi kuitenkin havahtuvan näkemään, mitä on edessä maamme talouden elpymässä, kun joukkotyöttömyyden oloissakin kulutus kasvaa.

Alkoholin hinta, johon verotuksen taso suoraan vaikuttaa, tutkimus ja valistus sekä alkoholilain noudattamisen valvonta samoin kuin halvan alkoholin tuontia hillitsevät ja salakuljetusta estävät toimet ovat nykyisissä oloissa ne keinot, joilla alkoholinkulutukseen voidaan välittömimmin vaikuttaa. Sen sijaan juomatapoihin vaikuttavat kulttuuriset muutokset ottavat aikansa, eikä niiden varaan voida lyhyellä aikavälillä juurikaan rakentaa.